

Bruksela, 16 listopada 2022 r.
(OR. en)

13070/22

Międzyinstytucjonalny numer
referencyjny:
2008/0140(CNS)

SOC 537
ANTIDISCRIM 102
MI 700
JAI 1259
FREMP 196

SPRAWOZDANIE

Od:	Prezydencja
Do:	Komitet Stałych Przedstawicieli / Rada
Nr poprz. dok.:	13067/22
Nr dok. Kom.:	11531/08 - COM(2008) 426 final
Dotyczy:	Wniosek dotyczący dyrektywy Rady w sprawie wprowadzania w życie zasady równego traktowania osób bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną – Sprawozdanie z postępu prac

I. WPROWADZENIE

W dniu 2 lipca 2008 r. Komisja przyjęła wniosek dotyczący dyrektywy Rady, której celem jest rozszerzenie – na dziedziny inne niż zatrudnienie – ochrony przed dyskryminacją ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Proponowana horyzontalna dyrektywa o równym traktowaniu ma uzupełnić obowiązujące przepisy WE¹ w tym obszarze, tj. zakazać dyskryminacji z wyżej wymienionych względów w następujących dziedzinach: ochrona socjalna (łącznie z zabezpieczeniem społecznym i opieką zdrowotną), edukacja, a także dostęp do towarów i usług, w tym mieszkań.

¹ Zwłaszcza dyrektywy Rady 79/7/EWG, 2000/43/WE, 2000/78/WE i 2004/113/WE.

Przeważająca większość delegacji z zadowoleniem przyjęła co do zasady przedmiotowy wniosek. Wiele z nich wyraziło aprobatę dla faktu, że ma on uzupełnić obowiązujące ramy prawne poprzez zastosowanie podejścia horyzontalnego uwzględniającego wszystkie cztery przyczyny dyskryminacji.

Większość delegacji potwierdziła, że ważne jest, by propagować w UE równe traktowanie jako wspólną wartość. Kilka delegacji podkreśliło w szczególności, jak istotny jest ten wniosek w kontekście Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Niemniej jednak niektóre delegacje byłyby za wprowadzeniem ambitniejszych przepisów w odniesieniu do niepełnosprawności.

Niektóre delegacje, choć akcentują wagę walki z dyskryminacją, kwestionowały w przeszłości potrzebę przedstawiania wniosku przez Komisję, gdyż ich zdaniem narusza on kompetencje krajowe w niektórych kwestiach oraz jest sprzeczny z zasadą pomocniczości i zasadą proporcjonalności. Część delegacji chciała również wyjaśnień i wyrażała wątpliwości zwłaszcza co do braku pewności prawa, podziału kompetencji oraz praktycznych, finansowych i prawnych skutków wniosku.

Dwie delegacje podtrzymały ogólne zastrzeżenie do wniosku jako takiego.

Obecnie wszystkie delegacje podtrzymują ogólne zastrzeżenia weryfikacji do tekstu.

Delegacje CZ i DK podtrzymują zastrzeżenia parlamentarne. Komisja opowiada się za poszukiwaniem kompromisu, a jednocześnie podtrzymuje na tym etapie zastrzeżenie weryfikacji do wszystkich zmian wprowadzonych do pierwotnego wniosku.

W dniu 2 kwietnia 2009 r. w ramach procedury konsultacji swoją opinię wydał Parlament Europejski². W następstwie wejścia w życie – w dniu 1 grudnia 2009 r. – traktatu z Lizbony wniosek podlega obecnie art. 19 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wymaga zatem jednomyślności w Radzie, a wcześniej – *zgody* Parlamentu Europejskiego.

² Zob. dok. A6-0149/2009. Obecny Parlament wyznaczył na sprawozdawczynię Alice Kuhnke (SE / Grupa Zielonych / Wolne Przymierze Europejskie).

II. PRACE RADY W CZASIE PREZYDENCJI CZESKIEJ

Po dyskusjach, które odbyły się w 2021 r. i koncentrowały przede wszystkim na przepisach o niepełnosprawności³, Grupa Robocza do Spraw Społecznych⁴ kontynuowała analizę dokumentu na podstawie noty orientacyjnej⁵ i nowych sugestii redakcyjnych⁶ przedstawionych przez prezydencję czeską.

W nocie orientacyjnej prezydencja zwróciła się do delegacji o opinie na temat przepisów zamieszczonych w najnowszej wersji tekstu, które dawałyby państwom członkowskim prawo wystąpienia o tymczasowe odstępstwo od wymogu zapewnienia racjonalnego usprawnienia osobom z niepełnosprawnościami. Delegacje zostały poproszone w szczególności o zaznaczenie, czy uważają te przepisy za zgodne z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

Ponadto delegacje zostały poproszone o ocenę, czy takie odstępstwo jest potrzebne, skoro w projekcie dyrektywy zawarty jest już przepis mówiący, że racjonalne usprawnienie nie będzie obowiązkowe, jeśli powodowałoby ono nadmierne lub nieproporcjonalne obciążenia.

³ Zob. dok. 9109/21 i 14046/21.

⁴ Posiedzenia odbyły się w dniach 18 lipca i 30 września 2022 r.

⁵ Dok. 10626/22.

⁶ Dok. 12063/22.

Wyraźna większość delegacji stwierdziła (w niektórych przypadkach wstępnie), że sugerowane odstępstwo jest zarówno niezgodne z konwencją, jak i niepotrzebne. Część delegacji zwracała uwagę, że istniejący przepis, który mówi, że racjonalne usprawnienie jest obowiązkowe tylko wtedy, gdy nie wiąże się z nieproporcjonalnym obciążeniem, jest już wystarczającym zabezpieczeniem. Część pozostałych delegacji wyraziła też chęć omówienia innych opcji w celu znalezienia rozwiązania, mając na uwadze, że do przyjęcia dyrektywy niezbędna jest jednomyślność. Jednak niektóre pozostałe delegacje opowiedziały się za dalszą analizą proponowanego odstępstwa, przy czym przyznały, że należy je jeszcze dopracować, aby dyrektywa była zgodna z konwencją. Niektóre delegacje prezentowały otwarte stanowisko i zwracały uwagę na takie kwestie jak potrzeba elastyczności, aby można było poradzić sobie z obciążeniami finansowymi wynikającymi z zawartych w dyrektywie przepisów o niepełnosprawności, oraz potrzeba, aby odstępstwa miały charakter zupełnie wyjątkowy, czasowy, ograniczony i ukierunkowany.

Opierając się na tych dyskusjach, prezydencja czeska przedstawiła sugestie redakcyjne złożone z następujących elementów:

- a) Skreślony został przepis o możliwości wystąpienia przez państwa członkowskie o tymczasowe odstępstwo od obowiązku zapewnienia racjonalnego usprawnienia (art. 15 ust. 1a–1c)).
- b) Do tekstu dodany zostały fakultatywny dodatkowy 2-letni okres transpozycji (np. 6 lat ogółem od wejścia w życie dyrektywy) względem obowiązku zapewnienia racjonalnego usprawnienia dla osób z niepełnosprawnościami (art. 15 ust. 2).
- c) Do tekstu dodany został także motyw uzasadniający umieszczenie w tekście dodatkowego okresu transpozycji (motyw 20c).

Większość delegacji i przedstawiciel Komisji poparli wykreślenie z tekstu możliwości wystąpienia o tymczasowe odstępstwo od obowiązku zapewnienia racjonalnego usprawnienia. Większość delegacji poparła też (lub była skłonna zaakceptować) sugerowane przedłużenie okresu transpozycji w odniesieniu do obowiązku zapewnienia racjonalnego usprawnienia. Jednak inne delegacje i przedstawiciel Komisji nie chciały poprzeć tego pomysłu, ponieważ ich zdaniem wynikający z tej zmiany 6-letni okres transpozycji byłby niespotykanie długi. Niektóre delegacje chciały otrzymać więcej czasu na analizę nowych sugestii redakcyjnych.

Inne kwestie omówione podczas prezydencji czeskiej to m.in.:

Niektóre delegacje powtórzyły, że mają wątpliwość w związku z wykreśleniem z dyrektywy *przepisów o dostępności*, i zaapelowały o ambitniejsze przepisy o niepełnosprawności. Jednak przedstawiciel Komisji wyraził pogląd, że przedmiotowy zakres omawianej dyrektywy – koncentrującej się na dyskryminacji – nie jest właściwym miejscem na szczegółowe przepisy o dostępności.

Inni zgłaszali zapotrzebowanie na wskazówki prawne na temat relacji między proponowaną dyrektywą a Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych.

Dalsze szczegóły znajdują się w dok. 11435/22 + COR 1 oraz 13067/22. Najnowsza wersja projektu dyrektywy jest zamieszczona w załączniku do niniejszego dokumentu.

III. PODSUMOWANIE

Choć podczas dyskusji na podstawie najnowszego tekstu poczyniono pewne postępy, wyraźnie niezbędne są dalsze istotne prace, zanim Rada będzie mogła osiągnąć wymaganą jednomyślność.

Wniosek

DYREKTYWA RADY

**w sprawie wprowadzania w życie zasady równego traktowania osób bez względu na ich religię
lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną**

RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności art. 19 ust. 1,

uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej⁷,

po przekazaniu projektu aktu ustawodawczego parlamentom narodowym,

uwzględniając zgodę Parlamentu Europejskiego⁸,

stanowiąc zgodnie ze specjalną procedurą ustawodawczą,

⁷ Dz.U. C , s. [...].

⁸ Dz.U. C , s. [...].

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Zgodnie z art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) Unia opiera się na wspólnych wszystkim państwom członkowskim wartościach, którymi są: poszanowanie godności osoby ludzkiej, wolność, demokracja, równość, praworządność oraz poszanowanie praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Zgodnie z art. 6 TUE Unia uznaje prawa, wolności i zasady określone w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej („Karta praw podstawowych”). Artykuł ten przewiduje również, że prawa podstawowe, zagwarantowane w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, stanowią część prawa Unii jako zasady ogólne prawa.
- (2) Prawo każdej osoby do równości wobec prawa i do ochrony przed dyskryminacją jest prawem powszechnym uznanym w Powszechnej deklaracji praw człowieka, Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, paktach ONZ: pakcie praw obywatelskich i politycznych oraz pakcie praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (UNCRPD), europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Europejskiej karcie społecznej, a [wszystkie] państwa członkowskie są sygnatariuszami tych dokumentów. Niniejsza dyrektywa, a w szczególności jej przepisy dotyczące dostępności i racjonalnego usprawnienia, jest zgodna z podstawowymi zasadami uznanymi w UNCRPD i w Konwencji ONZ w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

- (2a) Od dnia 23 grudnia 2010 r. UE jest stroną UNCRPD. Postanowienia tej konwencji stanowią – zgodnie z art. 216 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) – integralną część porządku prawnego Unii Europejskiej, a zatem prawodawstwo Unii należy interpretować w sposób spójny z konwencją. W szczególności w definicji dyskryminacji w art. 2 konwencja uwzględnia odmowę racjonalnego usprawnienia i zawiera w art. 9 zobowiązania dotyczące dostępności. W komunikacie pt. „Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier” Komisja zaapelowała o konsekwencję, by zapewnić skuteczne wprowadzenie w życie konwencji w całej Unii, i uznała dostępność za jeden z ośmiu obszarów działania.
- (3) Niniejsza dyrektywa respektuje prawa podstawowe i przestrzega podstawowych zasad uznanych w szczególności w Karcie praw podstawowych. Artykuł 10 Karty praw podstawowych uznaje prawo do wolności myśli, sumienia i religii; art. 21 zakazuje dyskryminacji m.in. ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, a art. 26 uznaje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność.
- (4) Europejski Rok Osób Niepełnosprawnych (2003), Europejski Rok Równych Szans dla Wszystkich (2007), Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego (2008) oraz Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (2012) zwróciły uwagę z jednej strony na ciągle istnienie dyskryminacji, a z drugiej – na korzyści płynące z różnorodności.
- (5) Zgromadzona w dniu 14 grudnia 2007 r. w Brukseli Rada Europejska w swoich konkluzjach wezwała państwa członkowskie do zwiększenia wysiłków mających zapobiegać i przeciwdziałać dyskryminacji na rynku pracy i poza nim.

- (5a) W dniu 21 lutego 2011 r. Rada potwierdziła w swoich konkluzjach, że bardzo zależy jej na propagowaniu i ochronie – bez jakiegokolwiek dyskryminacji – wolności religii i światopoglądu. W konkluzjach Rady z dnia 17 czerwca 2011 r. Rada i przedstawiciele rządów państw członkowskich zwrócili się do państw członkowskich i Komisji Europejskiej, by kontynuowały walkę z dyskryminacją osób niepełnosprawnych i dokonały przeglądu obowiązujących ram prawnych. W dniu 16 czerwca 2016 r. Rada zwróciła się w swoich konkluzjach do Komisji Europejskiej, by propagowała środki nakreślone w komisyjnym wykazie działań na rzecz postępów w zakresie równouprawnienia osób LGBTI.
- (6) Parlament Europejski w swoich rezolucjach wydanych dnia 20 maja 2008 r.⁹ i 8 września 2015 r.¹⁰ wezwał do zapewnienia w prawie Unii Europejskiej większej ochrony przed dyskryminacją.
- (6a) Dyskryminacja ma poważny wpływ nie tylko na poszczególne osoby, lecz także na społeczeństwo, w tym na produkt krajowy brutto, dochody podatkowe i spójność społeczną. Ochrona przed dyskryminacją przewidziana w niniejszej dyrektywie może przyczynić się do poprawy stanu zdrowia, efektów edukacji, a przez to – do wzrostu produktu krajowego brutto państw członkowskich.

⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 maja 2008 r. w sprawie postępów osiągniętych w zakresie równych szans i niedyskryminacji w UE (transpozycja dyrektywy 2000/43/WE i dyrektywy 2000/78/WE) (2007/2202(INI)) (Dz.U. C 279 E z 19.11.2009, s. 23).

¹⁰ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 8 września 2015 r. w sprawie sytuacji w zakresie praw podstawowych w Unii Europejskiej (2013–2014) (2014/2254(INI)) (Dz.U. C 316 z 22.9.2017, s. 2.).

- (7) W swoim komunikacie „Odnowiona agenda społeczna: możliwości, dostęp i solidarność w Europie XXI wieku” Komisja Europejska podkreśliła, że w społeczeństwach, w których każda jednostka postrzegana jest jako posiadająca jednakową wartość, żadne sztuczne bariery ani działania dyskryminacyjne jakiegokolwiek rodzaju nie powinny powstrzymywać ludzi od korzystania z tych możliwości. Dyskryminacja ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną może utrudnić realizację celów Unii określonych w Traktatach, w szczególności zapewnienie wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej, poprawę poziomu i jakości życia, a także zwiększenie spójności gospodarczej i społecznej oraz solidarności. Może również utrudnić realizację celu, którym jest usunięcie przeszkód w swobodnym przepływie osób, towarów i usług między państwami członkowskimi. Komisja Europejska dodatkowo podkreśliła i ponowiła swoje zobowiązanie do zwalczania dyskryminacji i propagowania równych szans w komunikacie pt. „Niedyskryminacja i równość szans: odnowione zobowiązanie” i w zaleceniu pt. „Ustanowienie Europejskiego filaru praw socjalnych”.

- (8) Obowiązujące prawodawstwo Unii Europejskiej obejmuje m.in. trzy instrumenty prawne przyjęte na podstawie art. 13 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, który został zastąpiony przez art. 19 TFUE. Są to: dyrektywa 2000/43/WE¹¹, dyrektywa 2000/78/WE¹² i dyrektywa 2004/113/WE¹³, które mają zapobiegać i przeciwdziałać dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie rasowe lub etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek i orientację seksualną. Instrumenty te dowiodły, jak ważne w walce z dyskryminacją jest istnienie przepisów prawnych. Dyrektywa 2000/78/WE ustanawia ogólne warunki ramowe równego traktowania bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek i orientację seksualną w zakresie zatrudnienia i pracy. Jednak poza dziedziną zatrudnienia zakres i forma ochrony przed dyskryminacją ze wspomnianych względów są różne w różnych państwach członkowskich. Dyrektywa 2000/43/WE chroni przed dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne w ramach dostępu do towarów i usług i ich dostarczania, ochrony socjalnej i edukacji, a dyrektywa 2004/113/WE daje ochronę przed dyskryminacją ze względu na płeć w ramach dostępu do towarów i usług i ich dostarczania z wyłączeniem treści zawartych w środkach masowego przekazu oraz kształcenia.
- (9) Niniejsza dyrektywa zatem w odniesieniu do względów, których dotyczy, ma rozszerzyć zakres i formę ochrony [...] przed dyskryminacją poza dziedzinę zatrudnienia – na konkretne dziedziny określone w niniejszej dyrektywie. Prawodawstwo Unii powinno więc zakazywać dyskryminacji ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w szeregu dziedzin poza rynkiem pracy, w tym w dziedzinie dostępu do ochrony socjalnej, dostępu do edukacji oraz dostępu do towarów i usług i dostarczania towarów i usług, w tym mieszkań. Usługi należy rozumieć w znaczeniu zgodnym z art. 57 TFUE.

¹¹ Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.U. L 180 z 19.7.2000, s. 22).

¹² Dyrektywa Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U. L 303 z 2.12.2000, s. 16).

¹³ Dyrektywa Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług (Dz.U. L 373 z 21.12.2004, s. 37).

- (10) Dyrektywa 2000/78/WE zakazuje dyskryminacji w dostępie do szkolenia zawodowego. Należy uzupełnić tę ochronę przez rozszerzenie zakazu dyskryminacji na te formy edukacji, które nie są uważane za szkolenie zawodowe.
- (11) Niniejsza dyrektywa nie powinna naruszać kompetencji państw członkowskich, w szczególności w dziedzinie edukacji, zabezpieczenia społecznego i opieki zdrowotnej. Dyrektywa nie powinna także naruszać zasadniczej roli i szerokiej swobody państw członkowskich, jeśli chodzi o zapewnianie, zlecanie i organizowanie usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym.
- (12) Przyjmuje się, że w pojęciu dyskryminacja mieszczą się dyskryminacja bezpośrednia, dyskryminacja pośrednia, molestowanie, polecenie nakazujące dyskryminowanie oraz odmowa racjonalnego usprawienia dla osób niepełnosprawnych. Przyjmuje się, że dyskryminacja może też być oparta na wielu względach.
- (12a) Dyskryminacja występuje m.in. wtedy, gdy dana osoba jest traktowana mniej korzystnie lub molestowana ze względu na faktyczne lub postrzegane powiązanie z osobami o danej religii, danym światopoglądzie, danej niepełnosprawności, danym wieku lub danej orientacji seksualnej lub z organizacjami propagującymi prawa tych osób¹⁴. Dyskryminacja ma miejsce także wówczas, gdy dana osoba jest traktowana mniej korzystnie lub molestowana ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, które się jej jedynie przypisuje. W związku z tym w niniejszej dyrektywie należy wyraźnie przewidzieć ochronę przed taką dyskryminacją przez skojarzenie lub przez asumpcję¹⁵.

¹⁴ Wyrok Trybunału z dnia 16 lipca 2015 r. w sprawie C-83/14, CEZ Razpredelenie (Nikołowa) i wyrok Trybunału z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie C-303/06, Coleman przeciwko Attridge.

¹⁵ *Tamże*.

- (12ab) Przyjmuje się, że dyskryminacja wielokrotna to dyskryminacja w jakiejkolwiek formie mająca miejsce na podstawie kombinacji dwóch lub większej liczby następujących względów: religia lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientacja seksualna – także wtedy, gdy przy względach tych z osobna sytuacja nie doprowadziłaby do dyskryminacji danej osoby. Należy uwzględnić dyskryminację wielokrotną po to, by odzwierciedlić złożoną rzeczywistość przypadków dyskryminacji oraz zwiększyć ochronę jej ofiar.
- (12b) Molestowanie jest sprzeczne z zasadą równego traktowania, ponieważ ofiary molestowania nie mogą na równi z innymi korzystać z dostępu do ochrony socjalnej, edukacji, towarów i usług. Molestowanie może przybierać różne formy, w tym formę niepożądanych zachowań werbalnych, fizycznych lub innych zachowań pozawerbalnych. Takie zachowania można uznać za molestowanie w rozumieniu niniejszej dyrektywy, gdy mają one charakter powtarzalny albo gdy z innego względu są tak poważne, że ich celem lub skutkiem jest naruszenie godności danej osoby i stworzenie zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery.
- (13) Wprowadzając w życie zasadę równego traktowania bez względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, zgodnie z art. 8 TFUE Unia powinna zmierzać do zniesienia nierówności i wspierania równości mężczyzn i kobiet, w szczególności mając na uwadze fakt, że kobiety są często ofiarami dyskryminacji wielokrotnej.

Przy opracowywaniu przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do wykonania niniejszej dyrektywy oraz przy dokonywaniu przeglądu takich przepisów państwa członkowskie powinny uwzględniać ich zróżnicowany wpływ na mężczyzn i kobiety.

- (14) Ocena faktów, które wskazują na istnienie dyskryminacji bezpośredniej lub pośredniej, powinna pozostać w kompetencji krajowych organów sądowych lub innych właściwych organów, zgodnie z przepisami prawa krajowego lub krajową praktyką. Takie przepisy mogą w szczególności przewidywać, że występowanie dyskryminacji pośredniej stwierdza się z wykorzystaniem wszelkich środków, w tym na podstawie danych statystycznych lub naukowych.
- (14a) Zróżnicowanie traktowania ze względu na wiek może być dozwolone w pewnych warunkach, jeżeli jest obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne. W tym kontekście propagowanie gospodarczej, kulturalnej lub społecznej integracji osób należących do określonych grup wiekowych należy uznać za uzasadniony cel. Środki mające służyć osiągnięciu tego celu, takie jak oferowanie korzystniejszych warunków dostępu osobom należącym do określonych grup wiekowych, należy uznać za właściwe i niezbędne. Środki związane z wiekiem, które zapewniają osobom w pewnym wieku warunki korzystniejsze niż warunki dostępne innym, takie jak zerowe lub zniżkowe opłaty za korzystanie z transportu publicznego, muzeów czy obiektów sportowych, są uznawane za zgodne z zasadą niedyskryminacji i nie stanowią dyskryminacji ze względu na wiek.
- (15)
- (15a)
- (15b) Usługobiorcy oraz odnośne organy sądowe i odwoławcze powinni mieć prawo do tego, by na żądanie uzyskać informacje o powodach uzasadniających zróżnicowanie traktowania ze względu na wiek lub niepełnosprawność w dziedzinie usług finansowych. Udzielone informacje powinny być użyteczne i powszechnie zrozumiałe oraz powinny wyjaśniać zróżnicowanie indywidualnego ryzyka w ramach przedmiotowej usługi. Świadczeniodawcy usług finansowych nie powinni jednak być zobowiązani do ujawniania szczególnie chronionych informacji handlowych.

- (16) Każdemu przysługuje swoboda zawierania umów, w tym swoboda wyboru kontrahenta transakcji. Niniejsza dyrektywa nie powinna mieć zastosowania do transakcji gospodarczych zawieranych przez osoby indywidualne, dla których transakcje te są wykonywane w kontekście życia prywatnego lub rodzinnego.
- (17) Ważne jest, by zakazując dyskryminacji, respektować inne podstawowe prawa i wolności, zgodnie z Kartą praw podstawowych i europejską Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w szczególności prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, wolność religii, wolność zrzeszania się, wolność wypowiedzi, wolność prasy i wolny dostęp do informacji. Niniejsza dyrektywa nie powinna naruszać środków ustanowionych w prawie krajowym, które w społeczeństwie demokratycznym są niezbędne do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, utrzymania porządku publicznego, zapobiegania przestępczości, ochrony zdrowia oraz ochrony praw i wolności innych osób.
- (17-a) Niniejsza dyrektywa nie zmienia ustanowionego w Traktatach podziału kompetencji między Unią a państwami członkowskimi, w tym w dziedzinach edukacji i ochrony socjalnej. Dyrektywa nie narusza także zasadniczej roli i szerokiej swobody państw członkowskich, jeśli chodzi o zapewnianie, zlecanie i organizowanie usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym.
- (17a) Niniejsza dyrektywa dotyczy stosowania zasady równego traktowania w zakresie dostępu do ochrony socjalnej, dostępu do edukacji oraz dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług, w granicach kompetencji przyznanych Unii. Pojęcie „dostępu” nie obejmuje stwierdzania – zgodnie z prawem krajowym i praktyką krajową – czy dana osoba kwalifikuje się do korzystania z ochrony socjalnej lub edukacji, gdyż to państwa członkowskie są odpowiedzialne za organizację, finansowanie i zakres systemów ochrony socjalnej i edukacji, a także za definiowanie, kto ma prawo do korzystania z ochrony socjalnej lub edukacji.

- (17b) Ochrona socjalna w rozumieniu niniejszej dyrektywy powinna obejmować zabezpieczenie społeczne, pomoc społeczną, mieszkalnictwo socjalne i opiekę zdrowotną. W związku z tym niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie do wszystkich praw, uprawnień i świadczeń, które wynikają z ogólnych lub specjalnych systemów zabezpieczenia społecznego, pomocy społecznej i opieki zdrowotnej i które mają charakter ustawowy lub są zapewniane bezpośrednio przez państwo lub przez podmioty prywatne. W tym kontekście niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie do świadczeń pieniężnych, świadczeń w naturze i usług, bez względu na to, czy dane systemy są składkowe czy bezskładkowe. Wyżej wspomniane systemy obejmują np. działy zabezpieczenia społecznego określone w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004¹⁶, a także systemy zapewniające świadczenia lub usługi ze względów związanych z brakiem środków finansowych lub ryzykiem wykluczenia społecznego. Dyrektywa ma również zastosowanie to dodatkowych emerytur objętych dyrektywą 2014/50/UE.
- (17c)
- (17d)
- (17e)
- (17f) Wyłączne kompetencje państw członkowskich w odniesieniu do organizacji własnych systemów ochrony socjalnej obejmują także kompetencje w zakresie tworzenia i finansowania takich systemów i powiązanych z nimi rozwiązań oraz zarządzania nimi, jak również kompetencje w zakresie określania charakteru, wysokości, sposobu obliczania i czasu trwania świadczeń i usług oraz w zakresie ustalania kryteriów kwalifikujących do korzystania z nich, a także adaptacji tych kryteriów w celu zapewnienia stabilności finansów publicznych.

¹⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U. L 166 z 30.4.2004, s. 1).

- (17g) Wyłączne kompetencje państw członkowskich w odniesieniu do organizacji systemów edukacji oraz w odniesieniu do treści nauczania i działalności edukacyjnej, w tym edukacji osób o specjalnych potrzebach, obejmują także kompetencje w zakresie tworzenia i finansowania instytucji edukacyjnych oraz zarządzania nimi, opracowywania programów nauczania i innej działalności edukacyjnej, określania sposobu przeprowadzania egzaminów oraz ustalania kryteriów kwalifikacyjnych, w tym na przykład progów wiekowych dla szkół, kursów i stypendiów.
- (17ga)
- (17h) Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do kwestii objętych prawem rodzinnym, w tym do stanu cywilnego i adopcji, ani do przepisów dotyczących praw reprodukcyjnych. Nie narusza ona także świeckości państwa, instytucji lub organów państwowych ani edukacji.
- (17i)
- (18)
- (19) Zgodnie z art. 17 TFUE Unia szanuje status przyznany na mocy prawa krajowego kościołom i stowarzyszeniom lub wspólnotom religijnym w państwach członkowskich i nie narusza tego statusu oraz szanuje status organizacji światopoglądowych i niewyznaniowych.
- (19a) Osoby niepełnosprawne to m.in. osoby z długotrwałym upośledzeniem fizycznym, umysłowym, intelektualnym lub sensorycznym, które to upośledzenie w połączeniu z różnorodnymi barierami może przeszkadzać im w pełnym i efektywnym uczestnictwie w życiu społecznym na równi z innymi. Definicję pojęcia „długotrwały” w związku z pojęciem niepełnosprawności należy interpretować w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zwłaszcza jego wyroku w sprawie C-395/15.

- (19ab)¹⁷ Zasada dostępności została ustanowiona w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. W tym kontekście konwencja przewiduje, że aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia, państwa członkowskie jako strony mają podjąć odpowiednie środki w celu zapewnienia im, na równi z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich.
- (19b) Istotną rolę w urzeczywistnianiu pełnej równości odgrywają środki mające na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępności na równi z innymi do dziedzin objętych niniejszą dyrektywą. Środki takie powinny polegać m.in. na identyfikowaniu i eliminowaniu przeszkód i barier w dostępności, a także na zapobieganiu nowym przeszkodom i barierom. Środki mające na celu zapewnienie dostępności osobom niepełnosprawnym nie powinny powodować nieproporcjonalnych obciążeń. Należy uznać, że dostępność osiągnięto w sposób proporcjonalny, jeśli osoby niepełnosprawne są w stanie skutecznie i na równi z innymi uzyskać dostęp do usług, które mają być zapewniane lub oferowane społeczeństwu przez określone budynki, urządzenia, usługi transportowe i infrastrukturę, nawet jeśli osoby te nie mają dostępu do całego budynku, urządzenia lub infrastruktury.
- (19c) Środki takie powinny służyć zapewnieniu dostępności, w tym w odniesieniu do m.in. otoczenia fizycznego, transportu, technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych oraz usług, w ramach zakresu zastosowania niniejszej dyrektywy. Fakt, że nie zawsze istnieje możliwość zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu, który byłby w pełni na równi z innymi, nie może stanowić uzasadnienia, by nie przyjmować wszelkich środków służących maksymalnemu zwiększeniu zapewnianej im dostępności.

¹⁷ Motyw do późniejszej zmiany.

- (19ca) Racjonalnego usprawnienia należy dokonywać w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą, o ile nie powoduje to nieproporcjonalnego obciążenia. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych przewiduje, że wszystkie jej państwa strony w celu popierania równości i likwidacji dyskryminacji podejmą wszelkie odpowiednie kroki celem zapewnienia racjonalnych usprawnień. Racjonalne usprawnienie, zdefiniowane w konwencji, oznacza niezbędne i właściwe zmiany i adaptacje niepowodujące nieproporcjonalnych lub nieuzasadnionych obciążeń, jeżeli w konkretnym przypadku takie zmiany i adaptacje są potrzebne, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym na równi z innymi wszystkie prawa człowieka i podstawowe wolności lub ich wykonywanie. Dyrektywa 2000/78/WE przewiduje, że „pracodawca podejmuje właściwe środki, z uwzględnieniem potrzeb konkretnej sytuacji, aby umożliwić osobie niepełnosprawnej dostęp do pracy, wykonywanie jej lub rozwój zawodowy bądź kształcenie, o ile środki te nie nakładają na pracodawcę nieproporcjonalnie wysokich obciążeń”.
- (19cb) Środki oferujące racjonalne usprawnienie odgrywają ważną rolę w zapewnianiu osobom niepełnosprawnym pełnej równości w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą. W kontekście długoterminowego stosunku umownego lub innego między świadczeniodawcą a osobą niepełnosprawną zmiany konstrukcyjne w lokalu lub wyposażeniu można uznać za racjonalne usprawnienie. Racjonalnym usprawnieniem może być m.in. dostosowanie lub zmodyfikowanie zwyczajowych strategii, procedur i praktyk świadczeniodawcy, dostosowanie warunków dostępu oraz zapewnienie konkretnej pomocy ze względu na szczególne potrzeby osoby niepełnosprawnej, aby osiągnąć efekt równości.

- (19cc) Środki racjonalnego usprawnienia są wymagane jedynie w takim zakresie, w jakim nie powodują nieproporcjonalnych obciążeń. Odstępstwa od któregośkolwiek z wymogów równego traktowania ze względu na powodowane przez nie nieproporcjonalne obciążenia nie powinny wykraczać poza to, co jest ściśle niezbędne dla ograniczenia tych obciążeń w konkretnym przypadku. Środki, które powodowałyby nieproporcjonalne obciążenia, powinny być rozumiane jako środki, które powodowałyby nadmierne dodatkowe obciążenia organizacyjne lub finansowe, przy uwzględnieniu prawdopodobnych związanych z nimi korzyści dla danej(-nych) osoby(-sób) niepełnosprawnej(-nych). Podczas oceny powinny zostać uwzględnione jedynie uzasadnione powody.
- (19d)
- (19e) W przypadku gdy przestrzegane jest prawo Unii przewidujące szczegółowe normy lub specyfikacje w zakresie dostępności lub racjonalnego usprawnienia w odniesieniu do określonych towarów lub usług, wymogi niniejszej dyrektywy odnoszące się do dostępności lub racjonalnego usprawnienia należy uznać za spełnione.

- (20) Prawo Unii ustanawia już w niektórych dziedzinach szczegółowe specyfikacje w zakresie dostępności i racjonalnego usprawnienia. Takie specyfikacje przewidziano m.in. w rozporządzeniu Komisji (UE) nr 1300/2014¹⁸, rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011¹⁹, rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1371/2007²⁰ oraz rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1107/2006²¹. Prawo Unii ustanawia już także wymogi prawne w zakresie zapewnienia dostępności, nie przewidując dla nich specyfikacji ani norm. Takie wymogi prawne są ustanowione m.in. w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013²² i dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE²³. Na przykład w art. 7 rozporządzenia (UE) nr 1303/2013 ustanowiono wymóg, by dostępność dla osób niepełnosprawnych była jednym z kryteriów, których należy przestrzegać podczas definiowania operacji współfinansowanych z funduszy.

¹⁸ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1300/2014 z dnia 18 listopada 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (Dz.U. L 356 z 12.12.2014, s. 110).

¹⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 181/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. dotyczące praw pasażerów w transporcie autobusowym i autokarowym oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 (Dz.U. L 55 z 28.2.2011, s. 1).

²⁰ Rozporządzenie (WE) nr 1371/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. dotyczące praw i obowiązków pasażerów w ruchu kolejowym (Dz.U. L 315 z 3.12.2007, s. 14).

²¹ Rozporządzenie (WE) nr 1107/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie praw osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej sprawności ruchowej podróżujących drogą lotniczą (Dz.U. L 204 z 26.7.2006, s. 1).

²² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz.U. L 347 z 20.12.2013, s. 320).

²³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych, uchylająca dyrektywę 2004/18/WE (Dz.U. L 94 z 28.3.2014, s. 65).

(20-aa)

- (20-a) Oprócz ogólnych działań wyprzedzających służących zagwarantowaniu dostępności ważną rolę w zapewnianiu osobom niepełnosprawnym pełnej równości w praktyce w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą odgrywają środki służące racjonalnemu usprawnieniu w indywidualnych przypadkach. W kontekście długoterminowego stosunku umownego lub innego między świadczeniodawcą a osobą niepełnosprawną zmiany konstrukcyjne w lokalu lub wyposażeniu można uznać za racjonalne usprawnienie. Racjonalnym usprawnieniem może być m.in. dostosowanie lub zmodyfikowanie zwyczajowych strategii, procedur i praktyk świadczeniodawcy, dostosowanie warunków dostępu oraz zapewnienie konkretnej pomocy ze względu na szczególne potrzeby osoby niepełnosprawnej, aby osiągnąć efekt równości. Środki służące racjonalnemu usprawnieniu nie powinny powodować nieproporcjonalnych obciążeń.
- (20-b) Zachęca się państwa członkowskie do opracowania i wdrożenia innowacyjnych środków w celu zapewnienia racjonalnego usprawnienia.
- (20aa) W przypadku mieszkań świadczeniodawca nie powinien być zobowiązany do dokonania w lokalu zmian konstrukcyjnych ani ich sfinansowania w celu przestrzegania przepisów dotyczących racjonalnego usprawnienia przewidzianych w niniejszej dyrektywie. Zgodnie z krajowym prawem i krajową praktyką świadczeniodawca powinien zgodzić się na takie zmiany, jeżeli są one finansowane w inny sposób i nie powodują nieproporcjonalnych obciążeń innego rodzaju.
- (20ab) Obowiązek zaoferowania racjonalnego usprawnienia, o ile nie prowadzi do nieproporcjonalnych obciążeń, został ustanowiony w dyrektywie 2000/78/WE oraz w Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych uznaje również znaczenie dostępności w umożliwianiu osobom niepełnosprawnym pełnego korzystania z praw człowieka i wszystkich podstawowych wolności. Określa ona dostępność jako zasadę ogólną i zobowiązuje strony będące państwami do podjęcia odpowiednich środków w celu zapewnienia dostępu na równi z innymi.

- (20b) Oceniając, czy środki mające na celu zapewnienie dostępności lub racjonalnego usprawnienia spowodują nieproporcjonalne obciążenie, należy wziąć pod uwagę szereg czynników, m.in. wielkość, zasoby i charakter danej organizacji lub przedsiębiorstwa oraz szacowane koszty takich środków lub (techniczną lub ekonomiczną) żywotność infrastruktury i obiektów, które są wykorzystywane do świadczenia usługi. Ponadto o nieproporcjonalnych obciążeniach można mówić w szczególności wtedy, gdy należałoby wprowadzić znaczne zmiany konstrukcyjne, aby zapewnić dostęp do mienia ruchomego lub nieruchomego, które jest chronione na mocy przepisów krajowych ze względu na jego wartość historyczną, kulturową, artystyczną lub architektoniczną.
- (20c) (nowy) Aby zagwarantować dostateczną ilość czasu na wywiązanie się z przewidzianych w niniejszej dyrektywie wymogów zapewnienia racjonalnego usprawnienia dla osób niepełnosprawnych, właściwe jest założenie dłuższego okresu transpozycji takich środków.
- (21) Zakaz dyskryminacji nie powinien naruszać utrzymywania w mocy lub przyjmowania przez państwa członkowskie środków mających zapobiegać defaworyzacji grup osób o określonej religii, określonym światopoglądzie, określonej niepełnosprawności, określonym wieku lub określonej orientacji seksualnej – lub charakteryzujących się kombinacją cech związanych z tymi konkretnymi względami dyskryminacji – bądź mających taką defaworyzację rekompensować. Środki takie mogą obejmować wspieranie organizacji osób i dla osób o określonej religii, określonym światopoglądzie, określonej niepełnosprawności, określonym wieku lub określonej orientacji seksualnej, jeżeli ich głównym celem jest propagowanie integracji gospodarczej, kulturalnej lub społecznej tych osób lub zaspokajanie ich szczególnych potrzeb.
- (22) Niniejsza dyrektywa ustanawia wymogi minimalne, pozostawiając państwom członkowskim możliwość przyjęcia lub utrzymania w mocy przepisów korzystniejszych. Wykonanie niniejszej dyrektywy nie powinno usprawiedliwiać obniżenia poziomu ochrony w stosunku do sytuacji już istniejącej w poszczególnych państwach członkowskich.

- (23) Osoby, które są dyskryminowane ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. Aby poziom ochrony był skuteczniejszy, stowarzyszenia, organizacje i inne osoby prawne powinny być upoważnione do uczestnictwa w postępowaniu sądowym, także w imieniu pokrzywdzonego albo działając na jego rzecz, bez uszczerbku dla krajowych zasad procesowych dotyczących reprezentowania i obrony przez sądem.
- (24) Należy zmodyfikować zasady dotyczące ciężaru dowodu w przypadku *prima facie* dotyczącym dyskryminacji i aby umożliwić skuteczne stosowanie zasady równego traktowania, ciężar dowodu przenieść na pozwanego, gdy przedkładane są dowody takiej dyskryminacji. Pozwany nie ma jednak obowiązku udowodnienia, że powód jest osobą o określonej religii, określonym światopoglądzie, określonej niepełnosprawności, określonym wieku lub określonej orientacji seksualnej.
- (25) Skuteczne wprowadzanie w życie zasady równego traktowania wymaga odpowiedniej ochrony sądowej przed wiktymizacją.
- (26) W rezolucji dotyczącej dalszych działań po zakończeniu Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich (2007) Rada zaapelowała o pełne zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacji reprezentujących osoby narażone na dyskryminację, partnerów społecznych i zainteresowanych stron, w opracowywanie polityki i programów mających na celu zapobieganie dyskryminacji oraz propagowanie równości i równych szans, zarówno na poziomie europejskim, jak i krajowym.

- (27) Doświadczenie zdobyte w trakcie stosowania dyrektyw 2000/43/WE, 2004/113/WE i 2006/54/WE²⁴ pokazuje, że ochrona przed dyskryminacją ze względów, o których mowa w niniejszej dyrektywie, byłaby skuteczniejsza, gdyby w każdym państwie członkowskim istniał co najmniej jeden organ wyposażony w kompetencje do analizowania odnośnych problemów, badania możliwych rozwiązań oraz świadczenia ofiarom dyskryminacji konkretnej pomocy. Aby osiągnąć cel polegający na rozszerzeniu zakresu i formy ochrony przed dyskryminacją ze względu na płeć i pochodzenie rasowe lub etniczne, tak by obejmowały względy, o których mowa w niniejszej dyrektywie, kompetencje tych organów powinny obejmować także dziedziny podlegające dyrektywie 2000/78/WE. Zalecenie Komisji w sprawie norm dotyczących organów ds. równości z dnia 22 czerwca 2018 r. może posłużyć państwom członkowskim jako wskazówka w celu zapewnienia, by organy te funkcjonowały w sposób skuteczny i niezależny.
- (28) Państwa członkowskie powinny propagować zbieranie danych o równym traktowaniu i dyskryminacji, po to by w szczególności monitorować i oceniać skuteczność środków podejmowanych w celu przestrzegania niniejszej dyrektywy. Z myślą o tym państwa członkowskie mogą na przykład ustalić punkty odniesienia lub wymierne cele lub podjąć zbieranie danych jakościowych lub ilościowych. Do celów niniejszej dyrektywy dane o równym traktowaniu i dyskryminacji należy rozumieć jako obejmujące wszelkie informacje użyteczne i istotne dla opisu i analizy stanu równości, w takim sensie, że wskazują na istnienie lub zakres dyskryminacji lub równości. Zebrane dane mogą obejmować dane bazowe, takie jak dane demograficzne i społeczno-gospodarcze, dane o nierównościach materialnych, dane o doświadczanych nierównościach czy też dane pozwalające ocenić bieżącą politykę lub dane oparte na wskaźnikach praw człowieka. Dane należy zbierać zgodnie z ustawodawstwem krajowym i praktyką krajową oraz zgodnie z mającym zastosowanie prawem Unii, w szczególności z prawem regulującym ochronę danych osobowych.

²⁴ Dyrektywa 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (Dz.U. L 204 z 26.7.2006, s. 23).

- (29) Państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje na wypadek naruszania krajowych przepisów przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy. Sankcje te mogą obejmować kary administracyjne i finansowe, takie jak grzywny lub wypłata odszkodowania, a także inne rodzaje kar.
- (30) Ponieważ cel niniejszej dyrektywy, a mianowicie zapewnienie we wszystkich państwach członkowskich wspólnego poziomu ochrony przed dyskryminacją, nie może zostać osiągnięty w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, natomiast ze względu na rozmiary lub skutki proponowanych działań możliwe jest lepsze jego osiągnięcie na poziomie Unii, może ona podjąć działania zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 TUE. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tego celu.
- (31) Zgodnie z pkt 34 porozumienia międzyinstytucjonalnego z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie lepszego stanowienia prawa²⁵ zachęca się państwa członkowskie do opracowania – do ich własnych celów i w interesie Unii – tabel jak najdokładniej ilustrujących korelacje pomiędzy niniejszą dyrektywą a środkami transpozycji oraz do podania tych tabel do wiadomości publicznej,

PRZYJMUJE NINIEJSZĄ DYREKTYWĘ:

²⁵ Dz.U. L 123 z 12.5.2016, s. 1.

ROZDZIAŁ I

PRZEPISY OGÓLNE

Artykuł 1

Cel

Niniejsza dyrektywa ustanawia ramy walki z dyskryminacją ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, aby zapewnić wprowadzenie w życie w państwach członkowskich zasady równego traktowania w ramach zakresu zastosowania niniejszej dyrektywy, oraz zwiększa propagowanie tej zasady w dziedzinie zatrudnienia i pracy zgodnie z tym, co przewiduje dyrektywa 2000/78/WE.

Artykuł 2

Pojęcie dyskryminacji

1. Do celów niniejszej dyrektywy „zasada równego traktowania” oznacza brak jakiejkolwiek dyskryminacji z któregokolwiek względu, o którym mowa w art. 1.
2. Do celów niniejszej dyrektywy „dyskryminacja” oznacza:
 - a) dyskryminację bezpośrednią z jednego ze względów określonych w art. 1, co do której uznaje się, że ma miejsce wtedy, gdy daną osobę traktuje się mniej korzystnie, niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji;
 - b) dyskryminację pośrednią z jednego ze względów określonych w art. 1, co do której uznaje się, że ma miejsce wtedy, gdy z pozoru neutralny przepis, kryterium lub praktyka postawiłyby osoby o określonej religii, określonym światopoglądzie, określonej niepełnosprawności, określonym wieku lub określonej orientacji seksualnej w szczególnie niekorzystnej sytuacji względem innych osób, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne;

- c) molestowanie z jednego ze względów określonych w art. 1, co do którego uznaje się, że ma miejsce wtedy, gdy dana osoba jest obiektem niepożądanego zachowania, a celem lub skutkiem tego zachowania jest naruszenie godności tej osoby oraz stworzenie zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. *W* tym kontekście pojęcie molestowania może być definiowane zgodnie z przepisami krajowymi i praktyką krajową państw członkowskich;
- d)
- d-a)
- d-b) polecenie nakazujące dyskryminowanie osób z jednego ze względów, o których mowa w art. 1;
- e) uznaje się, że odmowa racjonalnego usprawnienia dla osób niepełnosprawnych ma miejsce wtedy, gdy nieprzestrzegane są wymogi art. 4a niniejszej dyrektywy;

3-a.

3. Dyskryminacja w rozumieniu niniejszej dyrektywy obejmuje dyskryminację wynikającą z kombinacji względów, na których opiera się dyskryminacja i które określono w art. 1, oraz z kombinacji jednego lub kilku tych względów i któregośkolwiek względu, na których opiera się dyskryminacja i który jest chroniony na mocy dyrektywy 2000/43/WE lub dyrektywy 2004/113/WE.

4.

5.

6. Niezależnie od ust. 1 i 2 traktowanie preferencyjne ze względu na wiek lub niepełnosprawność może być dopuszczalne, jeżeli jest ono obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne.

- 6-a. Traktowanie preferencyjne służące włączeniu, integracji lub uczestnictwu w życiu społecznym na równi z innymi może przybierać formę swobodnego dostępu, obniżonych opłat lub preferencyjnego dostępu dla grup chronionych ze względu na wiek lub niepełnosprawność i może być dozwolone na mocy niniejszej dyrektywy jako umotywowane, właściwe i niezbędne.
- 6a.
7. Niezależnie od ust. 1 i 2 zróżnicowanie traktowania ze względu na wiek lub stan zdrowia mogący wiązać się z niepełnosprawnością danej osoby może być dopuszczalne w ramach świadczenia usług ubezpieczeniowych, bankowych i innych usług finansowych wtedy, gdy są obiektywnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne, i jedynie w takim zakresie, w jakim ocena ryzyka opiera się na dokładnych, niedawnych i istotnych danych aktuarialnych lub statystycznych i uwzględnia indywidualną sytuację osoby wnioskującej o usługę ubezpieczeniową, bankową lub inną usługę finansową.
- 7a. Niezależnie od ust. 2 zróżnicowanie traktowania ze względu na wiek w ramach świadczenia usług ubezpieczeniowych, bankowych i innych usług finansowych nie stanowi dyskryminacji ze względu na wiek wtedy, gdy różnice w składkach i świadczeniach są obiektywnie i racjonalnie umotywowane uzasadnionym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są właściwe i niezbędne, i w takim zakresie, w jakim ocena ryzyka opiera się na dokładnych, niedawnych i istotnych danych aktuarialnych lub statystycznych i uwzględnia indywidualną sytuację osoby wnioskującej o usługę ubezpieczeniową, bankową lub inną usługę finansową.

8. Niniejsza dyrektywa nie narusza środków ustanowionych w prawie krajowym, które w społeczeństwie demokratycznym są właściwe i niezbędne do utrzymania bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego, zapobiegania przestępczości, ochrony osób małoletnich, ochrony zdrowia i bezpieczeństwa oraz ochrony podstawowych praw i wolności innych osób, w tym ochrony życia prywatnego i rodzinnego, prawa do wolności wyznania, wolności zrzeszania się, wolności wypowiedzi, wolności prasy, wolności informacji i wolności zawierania umów. Niniejsza dyrektywa nie ogranicza kompetencji państw członkowskich ani nie rozszerza kompetencji Unii w dziedzinach wymienionych w niniejszym ustępie.

Artykuł 3
Zakres zastosowania

1. W ramach kompetencji powierzonych Unii Europejskiej oraz w granicach określonych w ust. 2 – i z pełnym poszanowaniem zasady pomocniczości oraz krajowych konstytucji i tradycji prawnych – zakaz dyskryminacji ma zastosowanie do wszystkich osób – zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym, w tym do organów publicznych – w odniesieniu do:

- a) dostępu do ochrony socjalnej w zakresie zabezpieczenia społecznego oraz w zakresie pomocy społecznej, mieszkalnictwa socjalnego i opieki zdrowotnej.

Dostęp w rozumieniu niniejszej litery obejmuje proces poszukiwania informacji, ubiegania się o środki ochrony socjalnej, rejestrowania się, a także samo uzyskanie środków ochrony socjalnej.

b)

- c) dostępu do edukacji.

Dostęp w rozumieniu niniejszej litery obejmuje proces poszukiwania informacji, ubiegania się o udział w działalności edukacyjnej, rejestrowania się, a także samo dopuszczenie do udziału i udział w działalności edukacyjnej.

- d) dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług – w tym mieszkań – dostępnych publicznie.

Dostęp w rozumieniu niniejszej litery obejmuje proces poszukiwania informacji, ubiegania się, rejestrowania się, zamawiania, rezerwowania, wynajmowania i nabywania, a także samo uzyskanie przedmiotowych towarów i usług oraz korzystanie z nich.

2. Niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania do:

- a) kwestii objętych prawem rodzinnym, w tym do stanu cywilnego i adopcji, ani do praw reprodukcyjnych, ani też do odnośnych uprawnień do świadczeń z zabezpieczenia społecznego związanych ze stanem cywilnym;
- b) organizacji i finansowania systemów ochrony socjalnej państw członkowskich, w tym do tworzenia takich systemów i odnośnych rozwiązań ani do zarządzania nimi, do charakteru, wysokości, sposobu obliczania ani czasu trwania świadczeń i usług, ani do kryteriów kwalifikujących do korzystania z tych świadczeń i usług, takich jak na przykład progi wiekowe w przypadku niektórych świadczeń;
- c)
- d) organizacji i finansowania systemów edukacji państw członkowskich, w tym do tworzenia instytucji edukacyjnych ani zarządzania nimi, do treści nauczania i działalności edukacyjnej, opracowywania programów nauczania, określania sposobu przeprowadzania egzaminów ani do kryteriów kwalifikacyjnych, takich jak na przykład progi wiekowe stanowiące kryterium przyjmowania do szkół i na kursy oraz przyznawania stypendiów;
- e) zróżnicowania traktowania danej osoby ze względu na religię lub światopogląd do celów przyjmowania do instytucji edukacyjnych, których etos opiera się na religii lub światopoglądzie, zgodnie z przepisami krajowymi oraz krajową tradycją i praktyką;
- f) dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług – w tym mieszkań – oferowanych w ramach życia prywatnego i rodzinnego oraz transakcji przeprowadzanych w tym kontekście.

- 3.
- 3a. Niniejsza dyrektywa nie narusza krajowych środków zezwalających na noszenie symboli religijnych lub zakazujących ich noszenia i nie ogranicza wyłącznej kompetencji państw członkowskich w tych kwestiach.
4. Niniejsza dyrektywa nie narusza ustawodawstwa krajowego zapewniającego świeckość państwa, instytucji lub organów państwowych lub edukacji ani dotyczącego statusu i działalności kościołów i innych organizacji, których działalność opiera się na religii lub światopoglądzie, i nie ogranicza wyłącznej kompetencji państw członkowskich w tych kwestiach.
5. W zakres niniejszej dyrektywy nie wchodzi zróżnicowanie traktowania ze względu na przynależność państwową i nie narusza ona przepisów ani warunków dotyczących wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich oraz bezpaństwowców na terytorium państw członkowskich ani traktowania związanego ze statusem prawnym obywateli państw trzecich i bezpaństwowców.

Artykuł 4

Artykuł 4a

Racjonalne usprawnienie dla osób niepełnosprawnych

1. Aby zagwarantować przestrzeganie zasady równego traktowania osób niepełnosprawnych, zapewnia się racjonalne usprawnienie w dziedzinach określonych w art. 3.
2. Do celów ust. 1 racjonalne usprawnienie oznacza niezbędne i właściwe zmiany i adaptacje niepowodujące nieproporcjonalnych lub nieuzasadnionych obciążeń, jeżeli w konkretnym przypadku takie zmiany i adaptacje są potrzebne, aby zapewnić osobie niepełnosprawnej prawo i wykonywanie na równi z innymi dostępu do środka ochrony socjalnej, dostępu do edukacji oraz dostępu do towarów i usług i dostarczania towarów i usług w ramach zakresu zastosowania niniejszej dyrektywy.
3. W przypadku zapewniania mieszkań ust. 1 i 2 nie zobowiązują świadczeniodawcy do dokonywania zmian konstrukcyjnych w lokalu ani do ich finansowania. Zapewniający mieszkanie zgadza się na takie zmiany – zgodnie z krajowym prawem i krajową praktyką – jeżeli są one finansowane w inny sposób i nie powodują nieproporcjonalnych obciążeń.
4. Przepisy niniejszego artykułu nie naruszają przepisów prawa Unii obejmujących dostępność lub racjonalne usprawnienie w odniesieniu do szczególnych towarów lub usług.

5. Oceniając, czy środki niezbędne do wykonania niniejszego artykułu powodowałyby nieproporcjonalne obciążenia, należy brać pod uwagę w szczególności:
- a) wielkość, zasoby, charakter, obrót netto i zysk netto podmiotu, na którym spoczywa obowiązek;
 - aa) negatywny wpływ, jaki niezapewnienie właściwego i niezbędnego środka miałoby na osobę niepełnosprawną;
 - b) szacunkowy koszt właściwego i niezbędnego środka;
 - c) szacunkową korzyść dla osób niepełnosprawnych ogółem, z uwzględnieniem częstotliwości i czasu korzystania z odnośnych towarów i usług oraz częstotliwości i czasu trwania relacji ze sprzedającym lub świadczeniodawcą;
 - ca) ilość środków publicznych dostępnych podmiotowi, na którym spoczywa obowiązek, na podjęcie właściwego i niezbędnego środka;
 - d)
 - e) wartość historyczną, kulturową, artystyczną lub architektoniczną danego mienia ruchomego lub nieruchomego; oraz
 - f) bezpieczeństwo i wykonalność rzeczonych środków.

Obciążeń tych nie uznaje się za nieproporcjonalne, jeżeli są w wystarczającym stopniu rekompensowane środkami stosowanymi w ramach polityki na rzecz osób niepełnosprawnych prowadzonej przez dane państwo członkowskie.

2.

3.

Artykuł 5
Działania pozytywne

1. Zasada równego traktowania służy zapewnieniu pełnej równości w praktyce, nie stanowi zatem przeszkody w utrzymywaniu w mocy lub przyjmowaniu przez państwa członkowskie szczególnych środków mających zapobiegać defaworyzacji związanej z religią lub światopoglądem, niepełnosprawnością, wiekiem lub orientacją seksualną lub tę defaworyzację rekompensować.

Artykuł 6
Wymogi minimalne

1. Państwa członkowskie mogą wprowadzić lub utrzymać w mocy przepisy korzystniejsze z punktu widzenia ochrony zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w niniejszej dyrektywie.
2. Wykonanie niniejszej dyrektywy nie może być w żadnym wypadku powodem obniżenia poziomu ochrony przed dyskryminacją już zapewnianego przez państwa członkowskie w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą.

ROZDZIAŁ II

ŚRODKI OCHRONY PRAWNEJ I EGZEKWOWANIE

Artykuł 7

Obrona praw

1. Państwa członkowskie zapewniają, by procedury sądowe lub administracyjne – w tym, o ile uznają to za właściwe, procedury pojednawcze – których celem jest wyegzekwowanie obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy, były dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone wskutek nieprzestrzegania w stosunku do nich zasady równego traktowania, nawet po ustaniu relacji, w ramach której miała miejsce domniemana dyskryminacja.
2. Państwa członkowskie zapewniają, by stowarzyszenia, organizacje lub inne osoby prawne, które – zgodnie z kryteriami określonymi w prawie krajowym – mają uzasadniony interes w dbaniu o przestrzeganie przepisów niniejszej dyrektywy, mogły za zgodą powoda uczestniczyć, w jego imieniu lub działając na jego rzecz, we wszelkich procedurach sądowych lub administracyjnych przewidzianych w celu wyegzekwowania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.
3. Ustępy 1 ani 2 nie naruszają przepisów krajowych o przedawnieniu roszczeń w odniesieniu do zasady równego traktowania.

Artykuł 8
Ciężar dowodu

1. Państwa członkowskie przyjmują środki, które w ich systemach sądowych są niezbędne do zapewnienia obowiązku udowodnienia przez pozwanego, że nie wystąpiło naruszenie zakazu dyskryminacji, jeżeli osoby, które uważają się za pokrzywdzone wskutek nieprzestrzegania w stosunku do nich zasady równego traktowania, przedstawia przed sądem lub innym właściwym organem faktyczne okoliczności wskazujące na możliwość wystąpienia dyskryminacji.
2. Ustęp 1 nie stoi na przeszkodzie temu, by państwa członkowskie wprowadziły reguły dowodowe korzystniejsze dla powoda.
3. Ustęp 1 nie ma zastosowania do postępowań karnych.
4. Państwa członkowskie mogą postanowić, że nie będą stosować ust. 1 do postępowań, w których to sąd lub inny właściwy organ bada faktyczne okoliczności sprawy.
5. Ustęp 1, 2, 3 i 4 niniejszego artykułu stosuje się również do każdego postępowania sądowego wszczętego zgodnie z art. 7 ust. 2.

Artykuł 9
Wiktymizacja

Państwa członkowskie wprowadzają do krajowych systemów prawnych środki niezbędne do ochrony osób fizycznych przed wszelkiego rodzaju niekorzystnym traktowaniem lub niekorzystnymi konsekwencjami w reakcji na skargę lub postępowanie służące wyegzekwowaniu przestrzegania zasady równego traktowania.

Artykuł 10

Upowszechnianie informacji

Państwa członkowskie zapewniają, by zainteresowane osoby na całym terytorium tych państw zostały poinformowane – przy wykorzystaniu stosownych środków – o przepisach przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy oraz o odpowiednich przepisach już będących w mocy.

Artykuł 11

Dialog z właściwymi zainteresowanymi stronami

W celu propagowania zasady równego traktowania państwa członkowskie sprzyjają dialogowi z właściwymi zainteresowanymi stronami, które – zgodnie z prawem krajowym i krajową praktyką – mają uzasadniony interes w uczestniczeniu w walce z dyskryminacją mającą miejsce ze względów i w dziedzinach objętych niniejszą dyrektywą.

Artykuł 12

Organy propagujące równe traktowanie

1. Państwa członkowskie wyznaczają organ lub organy mające propagować równe traktowanie wszystkich osób bez względu na ich religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Organy te mogą wchodzić w skład urzędów odpowiedzialnych na poziomie krajowym za obronę praw człowieka lub przestrzeganie praw jednostek.
2. Państwa członkowskie zapewniają, by kompetencje tych organów obejmowały:
 - a) bez uszczerbku dla prawa ofiar oraz stowarzyszeń, organizacji lub innych osób prawnych, o których mowa w art. 7 ust. 2 – świadczenie ofiarom dyskryminacji niezależnej pomocy w związku z wnoszonymi przez nie skargami dotyczącymi dyskryminacji,
 - b) prowadzenie niezależnych badań nad dyskryminacją, oraz
 - c) publikowanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń dotyczących wszelkich kwestii związanych z taką dyskryminacją.
- 3.

ROZDZIAŁ III

PRZEPISY KOŃCOWE

Artykuł 13

Przestrzeganie przepisów

Państwa członkowskie przyjmują niezbędne środki w celu zapewnienia przestrzegania zasady równego traktowania w zakresie zastosowania niniejszej dyrektywy, a w szczególności w celu:

- a) uchylenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych sprzecznych z zasadą równego traktowania;
- b) unieważnienia lub zmiany wszelkich postanowień umownych, wewnętrznych regulaminów przedsiębiorstw, przepisów o stowarzyszeniach prowadzących działalność zarobkową lub stowarzyszeniach niekomercyjnych, jeśli są one sprzeczne z zasadą równego traktowania, lub zapewnienia możliwości takiego unieważnienia lub zmiany.

Artykuł 14

Sankcje

Państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszeń przepisów krajowych przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie środki niezbędne do zapewnienia stosowania tych sankcji. Sankcje mogą mieć formę wypłaty odszkodowania, którego wysokość nie może być ograniczona przez ustalony wcześniej górny limit, i muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające.

Artykuł 14a

Uwzględnianie aspektu płci

Zgodnie z art. 8 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wykonując niniejszą dyrektywę, państwa członkowskie uwzględniają cel, którym jest zniesienie nierówności oraz wspieranie równości mężczyzn i kobiet.

Artykuł 15

Wykonanie

1. Do dnia... [4 lata po przyjęciu] państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Niezwłocznie informują o tym Komisję i przekazują jej tekst tych przepisów.

Przepisy przyjęte przez państwa członkowskie zawierają odniesienie do niniejszej dyrektywy lub odniesienie takie towarzyszy ich urzędowej publikacji. Metody dokonywania takiego odniesienia określane są przez państwa członkowskie.

1a.

1b.

1c.

2. W odniesieniu do art. 4a państwa członkowskie mogą zdecydować o przedłużeniu do maksymalnie 2 lat okresu transpozycji, o którym mowa w ust. 1. W tym celu do dnia [4 lata po przyjęciu] państwa członkowskie powiadamiają Komisję o takiej decyzji i przekazują jej stosowną datę transpozycji.

2a.

3.

3a.

4. Państwa członkowskie propagują zbieranie danych o równym traktowaniu i niedyskryminacji. Dane są zbierane zgodnie z ustawodawstwem krajowym i praktyką krajową oraz zgodnie z mającym zastosowanie prawem Unii, w szczególności z prawem dotyczącym ochrony danych osobowych.

Artykuł 16
Sprawozdanie

1. [Dwa lata od dnia, o którym mowa w art. 15 ust. 1], a następnie co pięć lat państwa członkowskie przekazują Komisji wszystkie informacje niezbędne jej do sporządzenia sprawozdania dla Parlamentu Europejskiego i Rady ze stosowania niniejszej dyrektywy.
2. W sprawozdaniu Komisja uwzględnia w stosownych przypadkach opinie krajowych organów ds. równości oraz właściwych zainteresowanych stron, a także Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Zgodnie z zasadą uwzględniania aspektu płci sprawozdanie to zawiera między innymi ocenę wpływu zastosowanych środków na kobiety i mężczyzn. W świetle otrzymanych informacji w sprawozdaniu należy w razie konieczności zamieścić propozycje zmian i uaktualnienia niniejszej dyrektywy.

Artykuł 17
Wejście w życie

Niniejsza dyrektywa wchodzi w życie z dniem jej opublikowania w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Artykuł 18
Adresaci

Niniejsza dyrektywa skierowana jest do państw członkowskich.
